

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ:
ЗМІНИ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІPOLISH EXPERIENCE OF TRAINING PHYSICAL THERAPISTS:
CHANGES AT THE LEGISLATIVE LEVEL

В статті проаналізовано нормативно-правову базу реабілітаційної сфери в Польщі, а саме акцентовано увагу на особливостях підготовки фізичних терапевтів на інституційному рівні (форми та методи, які можуть використовуватись в навчальному процесі, особливості проходження практики, та її види, вимоги до інфраструктури університетів, щодо забезпечення формування фахових компетентностей), деталізовано правові аспекти роботи фізичних терапевтів (їх правова відповідальність); їх фахові компетентності – простежується їх чітка та логічна послідовність, що на нашу думку безпосередньо впливає на якість надання реабілітаційних послуг. Особливу увагу звертає на себе акцент на розвитку/формуванні лідерських якостей (спілкуватися з колегами по команді та ділитися знаннями; або здатність самостійно приймати рішення) як у майбутніх фізичних терапевтів так і вже діючих, соціально-психологічна та педагогічна складова (наприклад, розуміння психолого-соціологічних умов функціонування особистості в суспільстві) як в професійній діяльності цих фахівців так і в освітньому процесі. Законодавче становлення польської реабілітаційної системи дозволить використовувати цей досвід і нашій країні при подальшій розбудові реабілітаційної системи, тим самим наближаючи нас до європейських освітніх стандартів. В умовах сьогодення наша держава одночасно переживає «кадровий голод» фахівців реабілітаційної сфери, зокрема і фізичних терапевтів, та величезну кількість пацієнтів з різними медичними нозологіями (від загострення соматичних хвороб до мінно-вибухових травм) і практична допомога Польщі в напрямку реабілітації зокрема та їх досвід на етапі підготовки фізичних терапевтів є безцінним.

Ключові слова: фізичний терапевт, підготовка фізичних терапевтів, реабілітаційна система, нормативно-правова база реабілітаційної сфери, освітній процес.

The article analyzes the legal framework of the rehabilitation sphere in Poland, namely, attention is focused on the peculiarities of the training of physical therapists at the institutional level (forms and methods that can be used in the educational process, features of practice and its types, requirements for the infrastructure of universities, to ensure the formation of professional competences); the legal aspects of the work of physical therapists are detailed (their legal responsibility); their professional competences – their clear and logical sequence is traced, which, in our opinion, affects the quality of rehabilitation services. Particular attention is paid to the emphasis on the development/formation of leadership qualities (to communicate with teammates and share knowledge; or the ability to make independent decisions) both future physical therapists and existing ones; socio-psychological and pedagogical component (for example, understanding the psychological and sociological conditions of the functioning of an individual in society) both in the professional activity of these specialists and in the educational process. Legislative development of the Polish rehabilitation system will allow our country to use this experience in the further development of the rehabilitation system, thereby bringing us closer to European educational standards. In today's conditions, our state is simultaneously experiencing a "personnel famine" of specialists in the field of rehabilitation, in particular physical therapists, and a huge number of patients with various medical nosologies (from exacerbation of somatic diseases to mine-explosive injuries) and practical assistance to Poland in the direction of rehabilitation in particular, their experience at the stage of training physical therapists is invaluable.

Key words: physical therapist, training of physical therapists, rehabilitation system, regulatory framework of the rehabilitation sphere, educational process.

УДК 378:615.825(438):37-042.3:32
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.35>

Чепурна Н.О.,

аспірантка

інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, викладач

Відокремленого структурного підрозділу

Олімпійського фаховий коледж імені

Івана Піддубного Національного

університету фізичного виховання

і спорту України

Постановка проблеми. Соматичні захворювання нашого суспільства, наслідки пандемії коронавірусної інфекції, повномасштабне вторгнення призвело до щоденного підвищення потреб в реабілітаційних послугах. І відповідно до збільшення навантаження для фахівців реабілітаційної сфери, зокрема і для фізичних терапевтів. Лікуванням та реабілітацією наших співвітчизників, зокрема військовослужбовців займається Польща с про що заявив президент В. Зеленський: «Польща запропонувала Україні надати лікування та реабілітацію 2500 пораненим українським

військовослужбовцям» [1]. Що безумовно, значно розвантажує вітчизняних фахівців реабілітаційної сфери. Але критичним залишається питання подальшого практичного становлення реабілітаційної системи на національному та інституційному рівнях. І одним із важливим аспектів в цьому ланцюзі є і підготовка майбутніх фізичних терапевтів в умовах сьогодення. Допомога та досвід польських колег є безцінним. На інституційному рівні між Україною та Польщею існує тісна співпраця. Наприклад, Тернопільський національний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського, у 2017 році уклав

договір про співпрацю з Центром допомоги дітям (Республіка Польща) у місті Живець, з метою проходження клінічної практики для майбутніх фізичних терапевтів. А також постійно проходять наукові конференції – травень 2023 II Міжнародна конференція «Від думки до публікації» м. Ополе Польща, де висвітлюються останні доказові, практичні медичні кейси і в реабілітаційній сфері зокрема [2]. На нашу думку така співпраця забезпечує підготовку не лише сучасних фахівців своєї справи, а й особистостей з розвиненими лідерськими якостями – формуванням комунікаційної складової, розвиток іншомовної компетентності, здатність до командної роботи тощо. Іншим прикладом взаємодії є підписання угоди про співпрацю між Національним університетом фізичного виховання та спорту України та Гданським університетом фізичного виховання та спорту (Польща), та Університетом імені Вінцета Поля, у Любліні (Польща) в рамках кредитної мобільності Еразмус+ [3]. Де обмін досвідом відбувається не лише для здобувачів освіти, а й для викладачів реабілітаційної сфери. Такий підхід, на нашу думку, посилює та модернізує підходи до викладання майбутніх фізичних терапевтів, а також покращує практичний аспект професійної клінічної діяльності цих спеціалістів.

Мета статті: проаналізувати нормативно-правову базу реабілітаційної системи в Польщі, з метою перейняття досвіду при подальшому становленні реабілітаційної системи в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням підготовки фізичних терапевтів в Польщі займалась Н. Белікова [4 с. 7]. яка наголошувала на тому що підготовку цих фахівців в Польщі здійснюють академії фізичного виховання та медичні навчальні заклади. Навчання на бакалаврському рівні раніше тривало 3–3.5 роки і закінчувалось присвоєнням ступеня бакалавра з фізіотерапії. Ті хто продовжували навчання – 2–2.5 роки в університеті отримували ступінь магістра з фізіотерапії.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сьогодення законодавча база в сфері реабілітації в Польщі змінилася. Польща приєднується до групи з 27 країн-членів ЄС, де професія фізіотерапевта регулюється відповідно до Закону «Про професію фізіотерапевта» від 30 листопада 2015 року [5]. Згідно до статті 2 вищевказаного Закону – професія фізіотерапевта стає самостійною медичною професією. Таким чином, фізіотерапевти приєднуються до інших професій, представники яких надають допомогу пацієнтам у польській медичній системі. Зміна, безсумнівно, підвищує статус професії фізіотерапевта і дає можливість представникам цієї професії ще більше зміцнити свої позиції. Саме звання фізіотерапевта захищено законом, і лише особи, які мають право займатися цією професією, мають право використовувати його.

Окрім того, цей Закон дозволяє фізіотерапевтам все більше брати участі у процесі лікування, що видається особливо важливим з огляду на старіння населення та збільшення кількості захворювань опорно-рухового апарату. Однак слід зазначити, що у зв'язку із запровадженням Закону, шлях до професії стає більш вимогливим і трудомістким, а проведення фізіотерапевтичних заходів ускладнюється через нові обов'язки, що покладаються на фізіотерапевтів.

Щодо основних обов'язків фізичних терапевтів, вони зафіксовані в статті 3 *Zasady wykonywania zawodu* – принципи здійснення професії:

1. Функціональна діагностика хворого;
2. Підготовка, планування та проведення лікувальної фізкультури, кінезіотерапії та масажу;
3. Замовлення виробів медичного призначення;
4. Вибір медичних виробів та навчання їх використанню;
5. Фізіопрфілактична діяльність;
6. Видача висновків і висновків щодо функціонального стану осіб, які проходять лікувальну фізкультуру, та перебігу фізіотерапевтичного процесу;
7. Навчання пацієнтів компенсаторним механізмам.

На нашу думку така деталізація обов'язків в професійній діяльності фізичних терапевтів, посилює практичний медичний аспект в роботі і продовжує розвивати клінічне мислення цих фахівців.

Окрім того, в розділі 5 прописано Регулювання права на заняття професією – представлені основні вимоги до особи, яка бажає працювати фізичним терапевтом: повна дієздатність, міцне здоров'я, знання польської мови та попередня поведінка, яка гарантує належне заняття професією – не може бути законно засуджена за умисні злочини проти життя, здоров'я, сексуальну свободу і порядність. Також головною вимогою є наявність відповідної освіти. Що на нашу думку, структурує на законодавчому рівні підготовку фізичних терапевтів і забезпечує регулювання їх професійної діяльності. Також після завершення навчання фізичні терапевти мають отримати ліцензію на професійну діяльність. Для цього вони повинні подати відповідні документи (заяву, диплом тощо) до Національної ради фізіотерапевтів, яка протягом максимум 3 місяців з дати подання, підтверджує право на заняття професійною діяльністю або відмовляє у підтвердженні цього права. Позитивне рішення буде підставою для внесення даної особи до Національного реєстру лікарів-фізіотерапевтів та видачі документу, що підтверджує право займатися практичною діяльністю, відповідно до «Закону про лікаря-фізіотерапевта». В даному аспекті ми простежуємо уніфікованість законодавчої бази реабілітаційної сфери та наближення до європейських стандартів при отриманні професії

фізичного терапевта і допуску до професійної діяльності.

Окрему увагу на себе звертає наявність освітнього стандарту щодо цієї професії. Відповідно до Постанови міністра науки та вищої освіти «Про стандарти освіти з підготовки до професії лікаря, стоматолога, провізора, медичної сестри, акушерки, лаборантів, фізіотерапевтів та фельдшерів» (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 lipca 2019 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu lekarza, lekarza denty, farmaceuty, pielęgniarki, położnej, diagnosty laboratoryjnego, fizjoterapeuty i ratownika medycznego), де в розділі 7 є Стандарт освіти щодо підготовки до професії фізіотерапевта (STANDARD KSZTAŁCENIA PRZYGOTOWUJĄCEGO DO WYKONYWANIA ZAWODU FIZJOTERAPEUTY) [6]. В Стандарті зафіксовано: що навчання є одноступеневим – магістратура, навчання триває не менше 10 семестрів, кількість навчальних годин має становити не менше 5260 годин, кількість балів ECTS не менше 300 кредитів, навчальна програма включає суміжні заняття або групи занять з науковою діяльністю, у вимірі більше 50% від кількості балів ECTS необхідних для завершення навчання. Передбачені методики перевірки досягнутих результатів навчання: це і різноманітні форми тестування, письмові або усні іспити. Також окрема увага приділяється і проходженню клінічної практики, навчальний план включає практичні заняття або групи занять, які формують курс практичних навичок, у розмірі що перевищує 50% ECTS, необхідних для завершення навчання. Наприклад, D. Fizjoterapia kliniczna 1670 – клінічна фізіотерапія, передбачено – 1670 практичних годин, F. Praktyki fizjoterapeutyczne 1560 – фізіотерапевтична практика – 1560 годин. В межах університетської автономії – університет має право, не менше 500 годин (30 балів ECTS), які можуть бути реалізовані як заняття, що доповнюють результати навчання в категорії знання, навички або соціальні компетенції, якщо це дозволяє програма навчання, і студент може вибирати дисципліни, яким присвоєно кредити ECTS в обсязі не менше 5% загальної кількості кредитів ECTS, необхідних для завершення навчання, але кількість кредитів ECTS, які можна отримати в рамках навчання з використанням методів і прийомів дистанційного навчання не може перевищувати 25% загальної кількості кредитів ECTS, необхідних для завершення навчання. В Стандарті простежуємо і університетську автономію щодо організації освітнього процесу, що на нашу думку дозволяє розвивати у усіх учасників освітнього процесу розвивати не лише лідерські навички, а й посилювати навички емоційного інтелекту (креативність, емпатійність, саморегуляція, тощо).

Акцентована увага і на практичній підготовці майбутніх фізичних терапевтів:

Praktyka asystencka – асистентська практика – передбачена в 2 семестрі навчання, і складає 150 годин і 5 кредитів ECTS;

Wakacyjna praktyka z kinezyterapii – літня практика з кінезіотерапії – передбачена в 4 семестрі – і складає 300 годин, 11 кредитів ECTS;

Praktyka z fizjoterapii klinicznej, fizykoterapii i masażu – наш переклад – практика в клінічній фізіотерапії, лікувальній фізкультурі та масажу – передбачена протягом 5 семестру і складає – 100 годин, 4 кредити ECTS та у 7 семестрі і складає 100 годин, 4 кредити ECTS;

Wakacyjna praktyka profilowana – wybieralna – профільна літня практика – факультатив – передбачена в 6 семестрі і складає – 200 годин, 7 кредитів ECTS та у 8 семестрі – і складає 200 годин, – 7 кредитів ECTS.

Praktyka z fizjoterapii klinicznej, fizykoterapii i masażu – praktyka semestralna – наш переклад – практика в клінічній терапії, лікувальна фізкультура, масаж – практичний семестр – 510 годин – 20 кредитів ECTS. Фізіотерапевтичні заняття проводяться під керівництвом лікаря-фізіотерапевта, та супроводом стажування призначається особа від університету. Такий підхід на нашу думку логічно і послідовно дозволяє майбутнім фізичним терапевтам зрозуміти усі аспекти надання реабілітаційної допомоги пацієнтам. До прикладу, в законодавчій базі реабілітаційної сфери України в Стандарті вищої освіти зі спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти лише в 2022 році [7] зафіксовано, що кожен заклад вищої освіти (далі – ЗВО) повинен забезпечити кадрову одиницю – координатор клінічного навчання. Ця особа має бути фізичним терапевтом, штатним науково-педагогічним працівником відповідальним за компонент клінічного навчання академічної програми, та деталізовані завдання клінічного координатора. Що поступово наближає нас до формування реабілітаційної системи до європейських стандартів.

Окрім того в Стандарті освіти щодо підготовки до професії фізіотерапевта (STANDARD KSZTAŁCENIA PRZYGOTOWUJĄCEGO DO WYKONYWANIA ZAWODU FIZJOTERAPEUTY) [6] детально прописана і програма практики, стажування – форма проходження, терміни, способи перевірки, та визнання досягнутих результатів навчання університетом. Що говорить про чіткість, структурність та послідовність дій щодо підготовки фізичних терапевтів на законодавчому рівні в Польщі, та практична реалізація на інституційному рівні.

Також важлива увага приділяється і інфраструктурі університетів, з метою забезпечення досягнення результатів навчання. Передбачені

університетські лабораторії, спортивні зали з відповідним обладнанням, для відпрацювання практичних навичок. Що забезпечує підготовку майбутніх професіоналів, які володіють практично фаховими компетентностями, з урахуванням потреб ринку праці.

Також відповідно до Стандарту простежуємо в результатах навчання розвиток і лідерських якостей [6]:

- спілкуватися з колегами по команді та ділитися знаннями;
- планувати власну освітню діяльність, і постійно займатися самоосвітою, з метою оновлення знань, та мотивувати інших;
- здатність самостійно приймати рішення;
- спілкуватися з хворим та його родиною в атмосфері довіри, враховуючи потреби та права пацієнта. Що на нашу думку, створює підґрунтя для формування сучасного високваліфікованого фахівця своєї справи, здатного працювати в режимі мультизадачності.

Окрім того деталізовані результати навчання, майбутні фізіотерапевти мають вміти:

- розпізнавати та локалізувати основні елементи на фантомах та анатомічних моделях структури організму людини, включаючи елементи опорно-рухового апарату, наприклад елементи системи кістково-суглобову систему, групи м'язів та окремі м'язи;
- пальпувати виділені елементи анатомічної будови та їх з'єднання з прилеглими структурами, включаючи кісткові елементи, які служать місцями прикріплення м'язів та зв'язок;
- визначати біохімічні показники та їх зміни при перебігу окремих захворювань та під впливом фізичних навантажень, щодо безпечного використання методів фізичної терапії.

Такий підхід на нашу думку забезпечує не лише практико-орієнтованого фізичного терапевта, а й фахівця з клінічним мисленням, здатного приймати рішення на «випередження» розвитку або прогресування захворювань.

Важлива роль приділяється і педагогічному та психолого-соціальному аспектам розуміння суспільства у майбутнього фізичного терапевта [6]:

- розуміння психолого-соціологічних умов функціонування особистості в суспільстві;
- психолого-соціальні аспекти фізіотерапевтичної допомоги населенню;
- комунікаційні моделі в охороні здоров'я (базові навички спілкування в мультидисциплінарній команді, з пацієнтами тощо);
- принципи мотивації пацієнтів до здоров'язбережувальної поведінки та надання інформації про несприятливий прогноз, важливість вербальної та невербальної комунікації у процесі спілкування з пацієнтами та поняття довіри у взаємодії з хворим;

– розуміння основних питань в галузі педагогіки та спеціальної освіти;

– обмеження та умови навчання людей з обмеженими можливостями, принципи вирішення педагогічних проблем цих людей і проблем сучасності тенденції реабілітації людей з інвалідністю.

Комплексний підхід щодо підготовки фізичних терапевтів в Польщі, на нашу думку забезпечує у майбутніх фахівцях своєрідних «сучасних мультифункціоналів», здатних бути гнучкими при прийнятті рішень, з урахуванням змін, які відбуваються у світі.

Також окрема увага приділяється і правовим аспектам професійної діяльності фізичних терапевтів (принципи цивільної відповідальності в фізіотерапевтичній практиці, правові норми, пов'язані з практикою професії фізіотерапевта, включаючи права та обов'язки, тощо), що також відповідає європейським стандартам, та показує юридичну силу дії закону на практиці.

Також деталізовано набуття фахових компетентностей фізичних терапевтів [6]:

- розуміння концепції в галузі медичної реабілітації, фізіотерапії та інвалідності;
- механізми структурно-функціональних порушень, викликаних захворюванням або травмою;
- методи оцінки структурних і функціональних порушень, викликаних захворюванням або травмою, проведення діагностики і методів оцінки стану хворого з метою розуміння використання обсягу потреб фізичної терапії;
- теоретичні, методичні та практичні основи кінезотерапії та мануальної терапії і масаж і спеціальні фізіотерапевтичні методи;
- теоретичні, методологічні та практичні основи лікувальної фізкультури та бальнеокліматології і оздоровлення;

– принципи діагностики та загальні принципи і методи лікування в найбільш поширених захворюваннях в галузі: кардіології та кардіохірургії, пульмонології, хірургії, гінекологія та акушерство, геріатрія, психіатрія, інтенсивна терапія, онкологія та паліативну медицину, в обсязі, що дозволяє раціонально використовувати заходи фізіотерапії.

На нашу думку така деталізованість в структурі фахових компетентностей, дозволяє визначитись фізичним терапевтам з професійним медичним напрямом роботи – кардіологія, пульмонологія, кардіохірургія тощо, та засвоїти реабілітаційні навички в інших напрямках.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши нормативно-правову базу реабілітаційної сфери Польщі на національному рівні фіксуємо наступне:

- акцент на клінічній практиці під час навчання майбутніх фахівців реабілітаційної сфери;
- деталізованість фахових компетентностей у професійній діяльності фізичних терапевтів;

- фіксація на законодавчому рівні розвитку/формуванню лідерських якостей;
- юридична відповідальність фізичних терапевтів в професійній діяльності;
- акцент на розвитку соціальних компетентностей.

На нашу думку така структурованість, логічність та послідовність в законодавчому аспекті і професійної діяльності фізичних терапевтів і безпосередньо їх підготовка не лише уніфікує цю спеціальність відповідно до європейських стандартів, а й забезпечує надання якісних реабілітаційних послуг для населення. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в більш поглибленому аналізі законодавчої бази реабілітаційної сфери в Польщі, що на нашу думку дозволить використовувати їх досвід і при практичному становленні реабілітаційної системи в нашій країні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Інформаційне агенство Конкурент: веб-сайт URL: <https://konkurent.ua/publication/112404/polschaprinye-na-likuvannya-ta-reabilitatsiu-2500-ukrainskih-viyskovih/> (дата звернення: 20.09.2023)
2. Сайт Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського: веб-сайт URL: <https://www.tdmu.edu.ua/2015/05/22/ii-mizhnarodna-naukova-konferentsiya-vid-dumky-do-publikatsiyi-m-opole-polshha/> (дата звернення: 20.09.2023)
3. Сайт Національного університету фізичного виховання і спорту України: веб-сайт URL: <https://uni-sport.edu.ua/content/kafedra-fizychnoyi-reabilitatsiyi> (дата звернення: 20.09.2023)
4. Белікова Н.В. Основні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в Польщі. *Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010 № 3. С. 7–10.
5. Закон «Про професію фізіотерапевта» від 25 вересня 2015 р. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001994> (дата звернення: 18.09.2023)
6. Розпорядження міністра науки та освіти від 26 липня 2019 р. Стандарт освітньої підготовки щодо професії фізіотерапевта URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190001573> (дата звернення: 16.09.2023)
7. Стандарті вищої освіти зі спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: наказ МОН України № 791 від 05.09.2022 р Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія для другого (магістерського) рівня вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/09/06/227.Fizychna.terapiya.erhoterapiya.Mahistr-791> (дата звернення: 23.09.2023)